

**BUXORO SHAHAR
30-SON UMUMIY O'RTA TA'LIM MAK TABI
MUSIQA FANI O'QITUVCHISI
MUHITDINOVA SHARIFA SAYFULLAYEVNA
ISH TAJRIBALARIDAN**

**MUSIQA MADANIYATI DARSINI
SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA
ILG`OR PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALARNING O'RNI VA
AHAMIYATI
(metodik tavsiya)**

Buxoro-2021

**Musiqa madaniyati darsini samaradorligini oshirishda ilg`or
pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati**

Ilg`or pedagogik texnologiyalarning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari nimalardan iborat va ularni ta`lim jarayoniga tadbiq etish qanday natija beradi va ta`lim mazmunini takomillashishiga qanday ta`sir ko`rsatadi degan savol har bir fanni o`qitilishida ko`ndalang qo`yilayotganligi bejiz emas. Fan, texnika va axborot uzatish, almashish texnologiyalarini aql bovar qilmaydigan darajada tez va shiddatli rivojlanish jarayoni o`z navbatida ta`lim sohasida ham an`anaviy metodlarni yangicha zamonaviy va interfaol metodlar bilan boyitib borishni taqozo etmoqda. Xo`sh, interfaol, modellashtirilgan metodlar qaysi jihatlari bilan ustunlik kasb etmoqda? Uning qanday turlari, tarkibiy tuzilishi, o`quv jarayonlarini tashkil etish shakl va vositalari, ilgari mavjud bo`lgan o`qitish (Ta`lim) metodlaridan nimasi bilan farqlanadi, uning samarasi nimalarda o`z isbotini topadi va uning monitoringi, baholash tizimi qanday olib boriladi degan savollarga har bir o`quvchi-murabbiy va pedagoglar tayyor bo`lishlari ular oldiga qo`yilayotgan eng muhim ijtimoiy buyurtma ekanligini anglash va bu savollarga javob berishga to'g'ri keladi.

“Ta`lim to`g`risida”gi qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da ta`limni modernizatsiya qilish bo`yicha belgilangan vazifalarni amalgam oshirishning asosiy me`yoriy, dasturiy xujjatlari bo`lmish o`quv rejalarini namunaviy fan dasturlari, yangi avlod darsliklari, o`quv uslubiy qo`llanmalar ta`lim mazmuni va darajasiga qo`yiladigan talablarni aks ettiruvchi Davlat ta`lim standartlari fan va ta`limning eng so`nggi yutuqlari asosida qanchalik takomillashtirilmasin o`quv jarayoni va uni tashkil etishning moddiy texnik ta`minoti qanchalik

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

mustahkamlanmasin, modernizatsiya qilinmasin, olinadigan pirovard natija oxir oqibat ta'lim jarayonini tashkil etuvchi, dars mazmuni va sifat samaradorligini ta'minlovchi o'qituvchi – murabbiylarning kasbiy bilimi, ko'nikma malakasiga, ijodkorligiga, tashabbuskorligi, pedagogik mahorati va intelektual salohiyatiga, o'quvchilarni fan bo'yicha bilimlarni egallashiga qiziqtira olishi va eng zarur intilish qobiliyatlarini ro'yobga chiqara olish salohiyatlariga bog'liq bo'lib qolaveradi.

Shu narsani ta'kidlash joizki ta'lim – tarbiyaning sifati va samaradorligini ta'minlash o'quvchi yoki talabaning o'quv mazmunini o'zlashtirishiga yo'naltirilgan o'quv jarayonining to'g'ri, mazmunli, qiziqarli tashkil etilishi, bu jarayonda o'quvchi – talabalarni darsda oddiy tinglovchi emas, mashg'ulotni faol ishtirok etuvchisi, mustaqil top[shiriqlarni bajaruvchi, mustaqil va ijodiy fikrlovchi, o'z fikr mulohazalarini erkin ifoda eta oluvchi, o'z fikrlarini himoya qila oladigan faol shaxsga aylanishi muhim rol o'ynaydi.

Ko'rinish turibdiki ta'lim jarayonini bunday tashkil etish eng avvalo, bo'lg'usi o'qituvchilarni oily dargohlarda kasbga tayyorlash jarayonida inobatga olishni taqozo etadi. Shuning uchun oily ta'limda faoliyat olib boruvchi professor – o'qituvchilar o'zi dars berayotgan fan bo'yicha mashg'ulotlarni texnologiyalashtirilgan shaklda olib borishi, shogirdlarini mazkur faoliyatga tayyorlab borishilozim bo'ladi.

Ta'limga pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish bo'yicha amaliy tajribalarni o'rganish, kuzatish va tahlil qilish shuni ko'rsatmoqdaki, ta'limning deyarli barcha bo'g'inlarida mashg'ulotlarni interfaol metodlar asosida tashkil etish keng tus olmoqda. Bizningcha bu har bir darsda pedagogik texnologiyaning u yoki bu turini qo'llash kerak degan xulosani bermasligi kerak. Ilg'or pedagogik texnologiya qachon samarali

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

bo'ladi, u o'quvchilar uchun qiziqarli, ularni faollashtiruvchi, mustaqil va ijodiy fikrlashga, mushohada qilishga yo'naltira olsa.

Buning uchun o'qituvchi pedagogik texnologiyani tanlashda dars mavzusi, tuzilishi, o'quvchilarni qiziqishi, agar musiqa darslari bo'lsa ularni nazariy, amliy, ijrochilik imkoniyatlarini hisobga olgan holda qo'llashiga to'g'ri keladi.

Pedagogik texnologiyalarni qo'llashdan ko'zlangan asosiy maqsad va vazifalar quyidagilarni ko'zda tutadi: Tashkil etish, hamkorlikda (O'qituvchi va o'quvchi o'zaro munosabatlari) ishslash, guruh bo'lib, yakka holda ishslash, har bir o'quvchining faolligini ta'minlash, takomillashtirish, tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish, xulosa chiqarish, nazorat qilish, baholash va hokazo.

Fanlarni o'qitish jarayonida har bir o'qituvchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash uchun quyidagi tayyorgarlik tizimi bo'yicha ish tutishi maqsadga muvofiq bo'ladi:

- ◆ Mavzuni aniqlash;
- ◆ Maqsadni to'g'ri qo'yish, belgilash;
- ◆ Mavzu yuzasidan o'zlashtirish lozim bo'lgan kalit so'zlarni belgilash;
- ◆ Vazifalarni 1,2,3,4.... belgilab olish;
- ◆ Texnologik jarayon senariysini tuzib olish;
 1. Individual ishslash;
 2. Guruh (kichik guruh) va jamoa bo'lib ishslash;
 3. Butun jamoa bilan savol – javob, munozara, klaster, aqliy hujum va boshqalar.
- ◆ Reglament;
- ◆ Baholash;
- ◆ Xulosalash;

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

Tayyor holdagi texnologiyalar avval tajriba – sinovdan o'tgan va ijobiy (yuqori) samara bergenlari o'quv jarayoniga tadbiq etiladi.

Hozirgi vaqtda o'quv mashg'ulotlarini loyihalashtirish va ayrim fanlargagina xos texnologiyalarni qo'llashga ham e'tibor kuchaymoqda. Xuddi shunday holatni musiqa mashg'ulotlarini texnologiyalashtirish tajribasida ko'rish mumkin. Bunga misol qilib ilg'or pedagoglar tomonidan qo'llanilayotgan "Konsert darslari", "Viktorina darslari", "Quvnoqlar va zukkolar darsi", "Musiqiy sayohat", "Men dirijyor" kabi texnologiyalarni ko'rsatish mumkin.

Mashg'ulotlarni loyihalashtirish deganda nimalar ko'zda tutiladi va bunda nimalarga asoslaniladi? Quyida mashg'ulot jarayonini loyihalashtirish asosida tashkil etish bosqichlarini keltiramiz:

- Dars mavzusiga oid materiallarni to'plash (O'qituvchining mavzu bo'yicha tayyorgarligi);
- Mavzuni o'rganish maqsadi va vazifalarni aniqlab olish;
- Dars turi, shakli, metod va vositalarini tanlash;
- Loyihada ko'zda tutilgan tushuncha, bilim, ko'nikma, malakalarni o'zlashtirish jarayonida sarflanadigan vaqt hajmini (Masalan, musiqa darslarida har bir faoliyatga ajratiladigan vaqt me'yorini rejalashtirish) hisobga olish;
- Har bir bosqichda erishiladigan natijalarni asosini tashkil etuvchi (topshiriq, amaliy ko'rsatib berish) mashq, misollar;
- Mashg'ulotni tashkiliy tuzilmasi va yakuni, xulosalar;

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

Darsning qaysi qismi, uning turi (ma`ruza, amaliy, seminar, musiqa darslarida esa qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqa savodxonligi) da qo'llanishidan qat'iy nazar o'quvchilarni psixologik, fiziologik xususiyatlari, tayyorgarlik darajalari (ovoz diapozoni, kuylash imkoniyatlari, yosh xususiyatlari) hisobga olinishi lozim. Bu jarayonda asosiy e'tabor o'quvchilar faolligini oshirish, mustaqil fikrlashga o'rgatish, ijodiy fikrlay olish, ijrochilik malakalarini o'stirish, ehtiyoj va qiziqishlariga ko`ra ish yuritish, ularni ichki imkoniyat va iqtidorlarini ishga solish, o`z – o`zini nazorat qilish, mustaqil bilim olish ko`nikmalarini o'stirishga qaratilishi lozim.

Shu o'rinda ilg'or pedagogik texnologiyalarni o'quv sharoitiga tadbiq etishning e'tiborga molik xususiyatlariga alohida to'xtalib o'tamiz:

◆ Har qanday fanni o'rganishda o'quvchi – talabalar nafaqat o'qitiladi, mustaqil o'qish, o'rganishga o'rgatilib boriladi;

◆ O'quvchilarga beriladigan bilim, tushunchalar tayyor holda berilmaydi, balki o'uvchilar mustaqil ravishda manbalardan foydalangan holda mavzuga oid ma'lumot, axborotlarni yig'ish va o'rganishga o'rgatib boriladi;

◆ O'quv dasturi, darslik, qo'llanmalar, ma`ruza matnlari bilan ishlash ko`nikmalarini hosil qilinadi;

◆ O'quvchi o'z fikrini bildira olish, himoya qila olish, isbotlashga odatlantirib boriladi;

Hozirgi kunda respublikamizning barcha ta'lim tizimida, ayniqsa oliy pedagogik ta'lim tizimida pedagog – kadrlar tayyorlashning sifat va samaradorligini yuqori ko'tarishga katta ahamiyat berilmoqda va bu borada turli pedagogik izlanishlar olib borilmoqda. Bu izlanishlarning aksariyati o'qitish maqsadi

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

va uning yuqori natijalariga erishishida ta'limga ilg'or pedagogik texnologiyalarni kiritish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan bo'lib, ta'limni texnologiyalashtirish eng muhim vazifalardan bo'lib turibdi.

O'qituvchining yuksak pedagogik mahorati, bilim darajasi shubhasiz ta'lim-tarbiyaning muhim omillaridan biridir. Pedagogik mahorati yuqori, tajribali o'qituvchi darsni shunchaki bayon qilib bermaydi. Buni musiqa darslari misolida izohlaydigan bo'lsak, o'qituvchi avvalo o'zining so'z mahorati, cholg'u asbobida chalish, qo'shiq kuylash, turli ko'rgazmali, texnik vositalardan foydalanishi darsni qiziqarli va mazmunli kechishida katta rol o'ynaydi.

Musiqa darslarida aksariyat o'quvchilar o'qituvchiga taqlid qilib kuylashadi, unga ergashadi, andoza oladi, o'qituvchining shaxsiy "namunasi" muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki darsda amaliy ijrochilik yetakchi o'rin tutadi, quruq bayonchilik uslubi bilan hech qanday maqsadga erishib bo'lmaydi.

Puxta tashkillashtirilgan ilmiy - pedagogik tayyorgarlik ta'lim samaradorligini ta'minlaydigan asosiy omillardan biri sanaladi. Ushbu jarayonda faol ishtirok etuvchi o'qituvchilar muntazam ravishda o'zlarining pedagogik mahoratlarini orttirib boradilar hamda ta'lim – tarbiya samaradorligini ta'minlashda, kelajak uchun mas'ul barkamol avlodni kamolga yetkazishda boshqalarga o'rnak bo'lib xizmat qiladilar. Demak har bir ta'lim bo'g'inida shu jumladan umumta'lim maktablarida "Musiqa madaniyati" darslarini olib boruvchi ilg'or pedagoglarning innovatsion faoliyatlari va tajribalarini doimiy takomillashtirib, rag'batlantirib borish orqali yaxshi natijalarga erishish mumkin.

Innovatsion faoliyatni ilmiy asosda tashkil etish munosabati bilan ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni kiritishda eng muhimi o'quvchilarni ushbu faoliyatga

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

tayyorgarligi va qiziqishlarini inobatga olish va kerakli texnologiyani tanlash hisoblanadi.

O'quv muassasasi u mакtabmi, kollejmi, oliy o'quv yurtimi u yerda asosiy maqsad o'quvchi yoki talabaga bilim berish hisoblanadi. O'qituvchi bilim berishdan tashqari bilim berishning eng qulay, samarali yo'llarini izlab, ta'lim jarayonini qiziqarli va mazmunli o'tishini tashkil etadi. Bunday faoliyatning o'zini ta'lim texnologiyasi deb atash mumkin. Ta'lim texnologiyasi (yunoncha "tehne" – mahorat, san'at, "logos" – tushuncha, ta'limot ma'nolarini anglatadi) yoki pedagogik texnologiyada pedagogik ta'lim berishning turli yo'l, usullarini o'z faoliyatiga joriy etish bilan birga bu jarayonning natija berishiga ishonch hosil qilish kerak.

Pedagogik texnologiya uchun pedagogik mashg'ulot jarayonini belgilashdagi muhim vaziyat va holatlar: o'quvchi yoki talaba bilim olish jarayonida duch keladigan vazifalarni oldindan aniqlash, o'qitishning har bir bosqichida ta'limning mazmuni (o'quv rejasi, dasturi, mavzu mohiyati, o'quv – uslubiy manbalarni mavjudligi) ni belgilash, bilim va tushunchalar, ularn murakkablik darajasi va hajmini o'quvchining bilim va malakalariga moslik darajasini aniqlash, ta'lim – tarbiya shakllari va vositalari (qo'shimcha manbaalar, savol-javob, munozara, test savollari, ko'rgazmaliliklar, texnik vositalar yordamida eshitish, tinglash manbalari) ni tayyorlash; ta'limning natijasi va o'zlashtirish darajasi sifatini baholash mezonlariga mos ravishda o'quvchining egallagan bilim va malakalarini obyektiv baholash uchun dars va darsdan tashqari o'quvchiga beriladigan vazifalarni rejalashtirish kabilar pedagogik texnologiyalarning vazifalari hisoblanadi.

Hozirgi davrda har bir o'qituvchi egallashi lozim bo'lgan ko'nikmalardan biri – darslarni pedagogik texnologiyalar asosida

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

tashkil qilish va o'tkaza olish ko'nikmasidir. O'z tarkibiga ko'ra bu ko'nikma ham serqirra va murakkabdir. Ushbu yo'nalishdagi kuzatuvchilarimiz, tajribali pedagog o'qituvchilar bilan suhbat va mavzuga oid o'quv uslubiy va ilmiy manbaalarni o'rganish natijasida quyidagi xulosalarga keldik.

► darslarni pedagogik texnologiya asosida tashkil etish uchun avvalo o'quv mashg'ulotlari jarayonidan unumli foydalanish darsga nazariy va amaliy tomondan puxta tayyorgarlik ko'rish lozim;

► o'qituvchi o'quv mashg'ulotlari davomida egallagan va yanada mustahkamlab borishi lozim bo'lgan nazariy, pedagogik –psixologik va metodik bilimlarni amaliyatga ongli va samarali qo'llay olish;

► pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish va aniq maqsad, loyiha asosida tizimli olib borilishiga erishish;

Xullas, pedagogik texnologiya – ta'lim usuli, ma'lum ma'noda ta'lim jarayoni, vositalari shakl va metodlari majmui. O'quv materiallarini tanlash, qayta ishlab, o'quvchilarni kuchi imkoniyatlari, fanni o'zlashtirish darajasi fanni spesifik tuzilishi xususiyatiga moslab shakli va hajmini o'zgartirish ham ta'lim texnologiyasiga daxldor. O'qituvchining ta'lim jarayoni texnologik metodlar asosida tashkil etishi ko'p jihatdan uning o'ziga bog'liqligi, bilimi ularni har birini tashkiliy tuzilishi xususiyatlarini yaxshi bilishi ta'lim samaradorligi ta'minlashning muhim kafolati bo'ladi. O'qituvchining pedagogik texnologiyalrini qo'llashida ularni mazmunli va samarali tashkil etishga oid bilimlardan yaxshi habardor bo'lishi qo'llanilgan texnologiyalarni dars samaradorligiga ijobiyligi ta'siri va natijalarni tahlil qilish baholay olish, tegiushli xulosalar chiqara olishi, o'z faoliyatiga tanqidiy munosabatda bo'lishi, o'zgalar nazari bilan baholash o'z bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lash

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

o'quvchilarni darsda faol ishtirokini ta'minlay olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ilg'or, interfaol texnologiyalardan barcha fan o'qituvchilari, shu jumladan musiqa o'qituvchilari yaxshi habardor bo'lishlari zarur. Chunki, ta'lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari fan taraqqiyoti natijasida kengayib bormoqda. Shu jarayonda o'qitishning shakl va usullari ha takomillashib bormoqda. Natijada inson faoliyatining asosiy yo'naliishlari ya'ni ta'lim tizimida ta'lim va tarbiyadan ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatlarini beruvchi yaxlit tizimga, ya'ni texnologiyalarga aylanib bormoqda.

Shuni nazarda tutish kerakki, pedagogik texnologiya – bu jamiyat ehtiyojidan kelib chiqib, shaxsning oldindan belgilangan ijtimoiy sifatlarini samarali shakllantiruvchi va aniq maqsadga yo'naltirilgan o'quv jarayonini tizim sifatida qarab, uni tashkil qiluvchilar, ya'ni o'qituvchining o'qitish vositalari yordamida tahsil oluvchilarga ma'lum bir sharoitda muayyan ketma-ketlikda jo'rsatgan ta'sirini va ta'lim natijasini nazorat jarayonida baholab beruvchi texnologiyalashgan ta'limiy tadbirdir.

Hozir ta'lim-tarbiya sohasidagi rivojlanib borayotgan yo'naliishlardan biri – zamonaviy, ilg'or pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga qo'llash bo'lib, uni amalgam oshirish bilan ta'lim sifatini oshirish eng dolzarb talab va vazifalardandir.

Ma'lumki, ta'lim-tarbiya jarayoni katta avlod tomonidan o'z bilim va tajribalarini o'sib kelayotgan avlodga o'rgatishdan iborat bo'lib, bu jarayonda asosan, inson hayoti uchun zarur axborot (bilim, malaka, tajribalarni) avloddan avlodga uzatish yo'lida amalgam oshiriladi. Ushbu aytilganlar asosida pedagogik texnologiyaning quyidagi eng asosiy umumlashtirilgan ta'rifi keltirishimiz mumkin: "Pedagogik texnologiya – barkamol insonni shakllantirish faoliyati". Pedagogik texnologiya

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

axborotlarni o'zlashtirish, ulardan amalda foydalanish, ulardagi yangi ma'no-mazmunni hamda axborotlar orasidagi turli bog'liqliklarni ochish orqali yangi axborotlar yaratishga o'rgatish jarayonidan iborat.

Demak, pedagogik texnologiya insonga oldindan belgilangan maqsad bo'yicha ta'sir o'tkazish faoliyatidfan iborat. Shuningdek, o'quvchini mustaqil fikrlash, mushohada qilish, bilim olish, darsning faol ishtirokchisiga aylanishini o'rgatishni kafolatlaydigan jarayondir.

Mamlakatimizda yangilangan, jahon andozalariga mos keladigan ta'lim mazmuni o`z - o'zidan emas, balki, ilg'or pedagog - olimlar, metodist o'qituvchilar va jahon miqiyosida orttirilgan pedagogika fani yutuqlari orqali takomillashib boradi. Shu bois ham ta'limni hozirgi bosqichida uni isloh qilish vazifalari yangicha fikrlovchi, shiddatli axborot va axborot texnologiyalari, kompyuterlashgan modelli o'qitish tez rivojlanayotgan sharoitda yosh avlod ta'lim tarbiyasi uchun mas'ul ijodkor o'qituvchilarni shakllantirish vazifasini asosiy o'ringa qo'ymoqda.

Mavjud tajribalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim mazmuni qanchalik yangilanmasin, mukammal o'quv dasturlari, darsliklar yaratilmasin, o'quv - tarbiya jarayonining samaradorligini ta'minlashda o'qituvchining pedagogik mahorati, yangi ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirishi va ulardan ta'lim jarayonida unumli va o'rinni foydalana olishiga bog'liq bo'ladi.

Hozirgi kunda respublikamiz ta'lim tizimida "Ta'lim to'g'risida" gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ning eng asosiy sifat bosqichida belgilangan vazifalarni ro'yobga chiqarish bo'yicha chuqur o'zgarishlar amalgam oshirilmoqda. Milliy dasturda ko'zda tutilganidek, zamonaviy axborot texnologiyalari va kompyuterlar tarmoqlari negizida ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish hamda axborot tizimi bilan ta'minlash jadal rivojlanmoqda. Fan va t a'limning moddiy, uslubiy bazasi mustahkamlanib, o'quv - uslubiy, ilmiy,

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

innovatsion, zamonaviy vositalar mukammallahib o'quv jarayoniga tadbiq qilinmoqda.

Ma'lumki, didaktikaning predmeti o'rgatish, o'rganish hamda ta'lim mazmunidan iborat. Bu uchala komponentdan birortasini e'tiborda tutmaslik ta'lim mazmunini yo'qqa chiqaradi. O'rgatish ham, o'rganish ham ularning oxirgi natijasi ham ta'lim mazmuniga bog'liqdir. Ta'lim jarayonida har-xil mavzularni o'ziga hos usullar bilan o'rganish uni o'ziga xosligi va mazmunidan kelib chiqadi, bu esa asosan o'rganishni tashkil etuvchi, yani o'rgatuvchiga (Pedagog o'qituvchiga) bog'liq.

Xar qanday fanni, shu jumladan musiqa fanini o'qitish jarayonida ham faollashtiradigan, ularni darsning faol ishtiroychilariga, mustaqil fkirlovchi mushohada qiluvchi o'z fikrlarini bildira oluvchi o'quvchi sifatida namoyon qilishi uchun imkoniyat yaratuvchi – bu o'qituvchidir. O'qituvchi o'zi va o'rganuvchi o'quvchilar uchun qulay va qiziqarli bo'lgan o'qitish usullari, yo'llari, shakillari, vositalari ulardan foydalanish shart-sharoitlarini belgilaydi, ilg'or pedagogik texnologiyalar yordamida o'quv jarayoni samaradorligini oshirishga harakat qiladi.

Shu boisdan ham pedagogik texnologiya, didaktik texnologiya, ta'lim texnologiyalariga o'quv jarayonidagi eng samarali vositalar sifatida qaralmoqda. Ulardan bugungi kunda jahon pedagogikasi amaliyotida keng foydalanilmoqda.

Pedagogik texnologiya hozirgi kunda eng rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bo'lgani kabi bizning respubliksmizda ham ta'lim jarayonini tashkil qilish, boshqarish, nazorat qilish bilan bog'liq ishlarda ustuvor o'rini egallamoqda. Shuning uchun ham pedagogik texnologiyalardan barcha pedagoglar yaxshi xabardor bo'lishi, ta'lim jarayonida ularni qo'llab dars o'tishlariga muhim e'tibor berilmoqda. Bu aynan jamiyat taraqqiyotining obyektiv qonuniyatlariga mos bo'lib, jamiyat taraqqiy etishi bilan ta'lim – tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari shunga mos ravishda takomillashib borishi bilan

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

bog'liqdir. Hozirgi sharoitda inson faoliyatining asosiy yo`nalishlari taraqqiyotga mos maqsadlarni to`liq amalga oshirish imkoniyatlarini beruvchi modelli tizimga, ya`ni ta`limni texnologiyalashtirishga aylanib bormoqda. Shu tufayli fan sohalarining barchasida bo`lgani kabi musiqiy ta`limda ham yangi texnologiyalarga e'tibor kuchayib bormoqda.

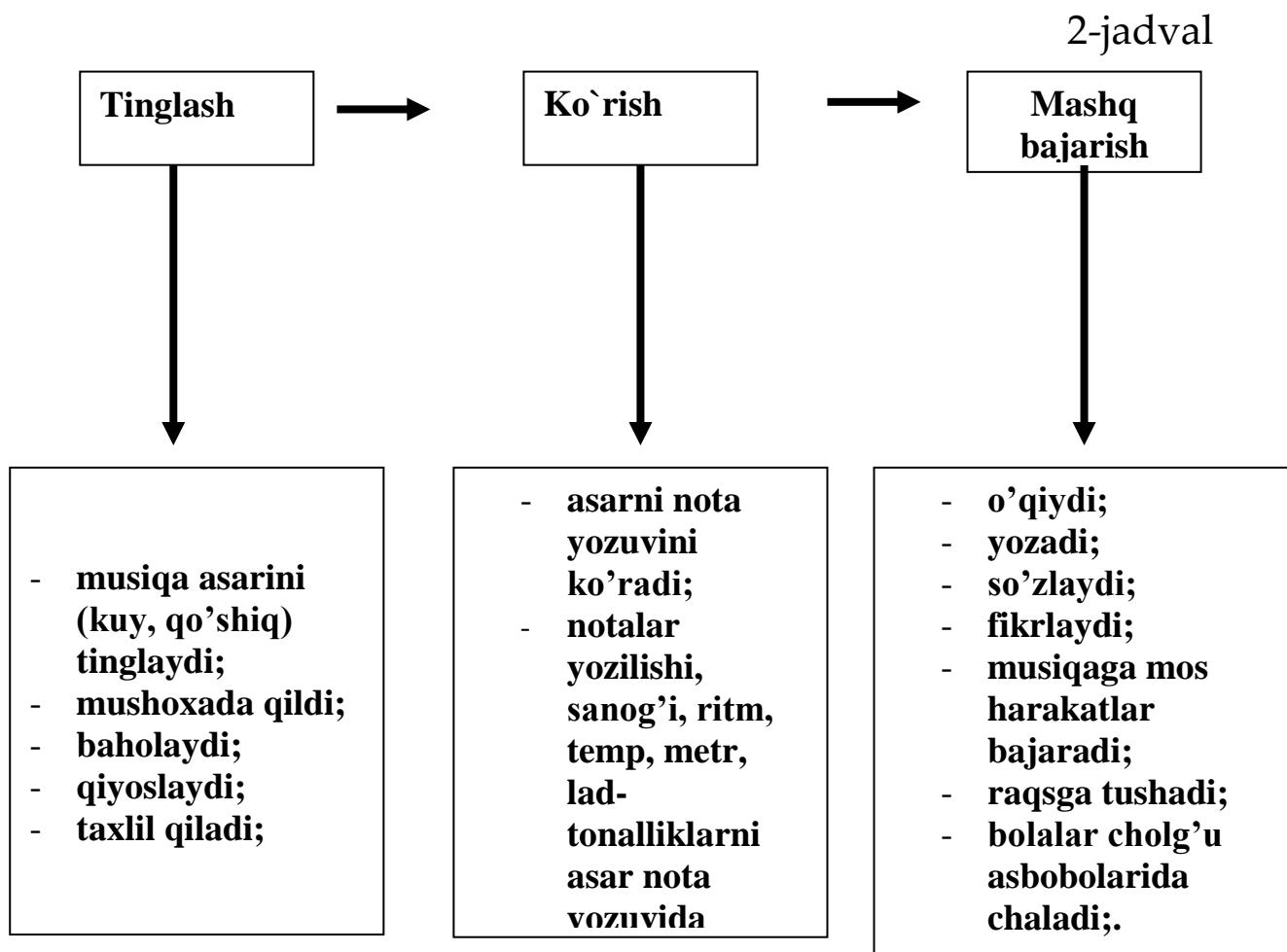
1. O'qituvchi faoliyatidagi asosiy jarayonlar ketma-keiligi:

- kuylash, tinglash uchun tanlangan musiqa asari haqida, mualliflari g'oyaviy badiiy, mazmuni haqida hikoya, tushuncha. -asarni shakli, janri xarakteri, ijrochilik uslublarini tushuntirish,uqtiri sh. -nazariy, tarixiy ma'lumotlar	haqida ma'ruza, suxbat v/k. -asarni tinglash -tahlil qilish; -ijro etib ko'rsatish. Nota yozuvi bo'yicha nazariy tushunchalarni sharhlab amaliy ijrochlik bilan bog'lab ko'rsatish; -xor bo'lib kuy- lashda dirijyorlik qilish; -ijroni boshqarish.	- vokal xor mashqlar; -asarning murakkab joylari (interval, akkordlarni) mashq qilish; -asarni o'rganish kuylash misol va masalalar yechish;
--	--	--

Bu jarayon pedagogik texnologik o'zagini tashkil qiladi.

2.O'quvchi faoliyatidagi asosiy jarayonlar:

Pedagogik texnologiyaning asosiy elementlari bo`lgan ushbu so`zlash, ko`rsatish va mashqlar bajarishni texnologik jarayonning uch tarkibiy qismi sifatida tahlil qilish mumkin. Musiqa darslari jarayonida ular keng ko`lamli faoliyat sifatida namoyon bo`ladiki bu o`rinda musiqa darslarini faoliyatlar negizida tashkil etilishi bilan bog`liq katta imkoniyatlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu jarayonlar bilan bog`liq umumiy tushunchalarni jadvallar shaklida quyidagicha ifodalash mumkin.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

Jadval-3

Pedagogik texnologiyaning so'zlash jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyati hamda ular uchun zarur bo'lgan vositalar\

O'qituvchi		O'quvchi	
Faoliyati	Vositalari	Faoliyati	Vositalari
so'zlash; tushuntirish; savol-javob; bahs; munozara; muhokama; rahbarlik; tanbeh; rag`batlantirish; nazorat; ijodkorlik.	matnlar; axborot (mavzu) va u haqidagi bilim; mantiq; malaka; mahorat; dunyoqarash; nutq; intonatsiya; diksiya; artistizm; obrazlilik.	tinglash; o`zlashtirish; savol-javob; yozib olish; bayon qilish; yodda saqlash; mushohada qilish; axborot to`plash; va boshqalar.	motivlar; diqqat; xotira; musiqiy eshitish; qobilyat; malaka; ko`nikma; dunyoqarash nutq; intonatsiya; diksiya; va boshqalar.

Bu jadvaldagi har bir tushuncha va ular orasidagi bog`liqliklar alohida tizimni tashkil qiladi. Bu yerda pedagogik texnologiya asosan psixologik omillarga, jumladan o'qituvchining pedagogik mahorati, malakasi, o'quvchining iste`dodi, iroda, xotirasiga bog`liqligiga e'tiborni qaratish lozim.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

Jadval-4

Ko`rsatish (ko`rgazmali) o`quv jarayonida o`qituvchi va o`quvchi faoliyati hamda ular uchun zarur bo`lgan vositalar.

O`qituvchi		O`quvchi	
Faoliyati	Vositalar	Faoliyati	Vositalar
-ko`rsatish; -namoyish qilish; -tasvirlash; -kuylab berish; -ijro etish; -yozib ko`rsatiush; -amaliy misollar; -nazorat; -tahlil; -rahbarlik -tushuntirish.	-sinf doskasi; -bor; -nota yozushi; -plakatlar; -chizmalar; -kompyuter; -musiqiy yozuvlar; DVD,VCD, CD; -cholg`u asboblari; -audio video tasvirlar; -darsliklar va boshqalar.	-ko`rish; -kuzatish; -o`zlashtirish; -taqqoslash; -yozish, chizish; -harakatlarni o`rganish; umumlashtirish; -tahlil qilish; -xulosalash va boshqalar.	-diqqat; -xotira; -kuzatuvchanlik; -qobilyat; -nota daftari; -cholg`u asbobi; -qalam, ruchka; -musiqali disklar; -kassetalar.

**Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or
pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati**

Jadval-5

Mashqlar bajarish jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyati va
zarur vositalari.

O'qituvchi		O'quvchi	
Faoliyati	Vositalar	Faoliyati	Vositalar
- mashq bajarish tartibini ko'rsatib berish; - interval, akkord, uchtovushlik va hokazolarni kuylash; - ovoz hosil qilish; - nafas olish, sarflash; - talaffuz; - intonatsiya; - soz; - ansambllilik; - jo'rsiz kuylash.	- topshiriqlar; - cholg'u asboblari; - nota yozuvi; - tarqatma materiallar; - nazorat savollari; - nota daftari; - uyg'a vazifa.	- tushunish; - bajarish; - takrorlash; harakatlarni bajarish; - mustaqil ishlash; - fikrlash; - umumlashtirish; - o'z ijrosini nazorat qilish	- tafakkur; - xotira; - eshitish qobilyati; - cholg'u asboblari; - qobiliyat; - mashq daftari; - fortepiano - turli o'quv materialari va hokazolar

Mashqlar o'zlashtirishni mustahkamlaydigan o'quv jarayoni hisoblanadi. Mashqlar har fanda, jumladan musiqa darslarida o'ziga xos mazmunda bo'ladi. Masalan, musiqa tinglash

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

faoliyatida kuyning tonalligini o'lchovi, tempini, harakteri, janrini aniqlash musiqa savodxonligi faoliyatida interval va akordlarni aniqlash, intervallarni tuzish, dinamik tuslarini aniqlash, nazariy tahlil qilish, jamoa kuylash jarayonida ovoz sozlari (vokal, xor) mashqlarini kuylash asarini murakkab joylarini mashq qilish, saf intonasiya, diksiya ustida ishlash, major va minor uchtovushliklarini kuylash, jo'rsiz kuylash va x.k shular jumlasindandir.

Har bir fan (dars)ning o'ziga xos xususiyati bo'lishi tabiiydir. Musiqa o'qitishning ham o'ziga xoslik tomonlari ko'p. Bu uning tashkiliy tuzilishi va amaliy ijrochilik bilan bog'liq ko'rinishlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Shuning uchun darsning har bir faoliyat turida ilg'or pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish mumkin. Darsda olib boriladigan o'qituvchini turli faoliyat shakllari ma'ruza, hikoya, tushuntirish, namoyish qilish, ko'rsatish, tinglantirish, suhbat, savol – javob, jamoa bo'lib kuylash ovoz sozlash mashqlari kabilarni har birini mazmun va mohiyati mavjud shart – sharoit, o'qituvchi va o'quvchilar imkoniyatiga muvofiq tarzda texnologiyalarni tadbiq etish mumkin. Bunda musiqa o'qituvchisining ham o'ziga xos xususiyatlari namoyon bo'ladi. Musiqa san'atiga muhabbat, qiziqish, darsni emosional ko'tarinki ruhda o'tkazish, o'zida artistlik, rejissyorlik, dramaturglik, mahoratlarini rivojlantirib borish, bolalarni sevish, ulardagи musiqiy qobiliyat va qiziqishlarni e'tiborga olish ularni ro'yobga chiqarishga intilish, yaxshi xonandalik, cholg'uchilik mahoratiga ega bo'lishlik shular jumlasidandir. Chunki, o'qituvchining ta'kidlab o'tilgan xususiyatlarning o'zi ham darsda o'quvchilar uchun texnologik ibrat xizmat qilishi mumkin.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

Agar o'qituvchida mavjud xususiyatlar bo'lmasa har qanday pedagogik texnologiyalar ham quruq, mazmunsiz va qiziqarsiz, samarasiz bo'lib qolishi ham hyech gapmas. Chunki har qanday ta'lim shakli, modeli, turi o'qituvchining pedagogik mahorati, bilimi, malakasi va artislik iqdorisiz kutilgan natijani bermasligi aniq.

Ma'lumki, musiqa o'qituvchisi o'quv tarbiya ishlarini baravariga olib boradi. O'quvchilarni musiqa san'ati orqali tarbiyalashda o'qituvchining yaxshi sozandalik mahorati, yaxshi ovozga ega bo'lishi nota o'qish, turli vositalardan oqilona va o'rinni foydalana olishi, so'z mahorati, o'quvchilarni qobiliyatlarini oshira bilishi muhim. Jonli ijro (cholg'u asboblarda chalish, qo'shiq kuylash) etilgan kuy- qo'shiq sinfda o'quvchilarga o'zgacha ruhda ta'sir etadi, kayfiyatlarini ko'taradi.

Musiqa o'qituvchisi bulardan tashqari darslarni kuzatib borishi lozim. Doimiy kuzatishlar sababli o'qituvchi pedagogik mahoratini oshirib boradi. U vaziyatni baholashga, o'quvchilarni ichki tuyg'u, qiziqish va qobiliyatlarini sezishga o'rganadi. Kuzatish birinchi sinfdan -yettinchi sinfga qadar davom etadi. Bunda qo'llanilayotgan usul, shakl va pedagogik texnologiyalarning ham samaradorlik, qulaylik bolalar uchun qiziqarli va o'ng'aylik jihatlari aniqlanib boriladi.

Musiqa ta'limining o'ziga xosligi tashkiliy tuzilishi, amaliy ijrochilik faoliyatları, shuningdek o'qitish usullari, ularning samaradorligini ta'minlovchi omillar, vositalar tahlili va ularni umumiyligi ijodiy – ijobiy jihatlarini umumlashtirish musiqa ta'limini o'zigagina xos bo'lgan yangi turlarini ishlab chiqish imkonini berdi. Bular ham o'z maqsadi va bajaradigan vazifasi mazmun va mohiyatiga ko'ra pedagogik texnologiya bo'lib,

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

ularni musiqa mashg'ulotlariga tadbiq etish yaxshi natija bermoqda. Bunday darslar o'quvchilarda yaxshi kayfiyat, jo'shqinlik, ko'tarinki ruh va intilishni kuchaytirmoqda. Ular qatoriga hozirgi kunda ilg'or, tashabbuskor o'qituvchilar tomonidan keng qo'llanilayotgan quyidagi texnologik darslarni alohida ko'rsatishimiz mumkin:

- ♪ konsert darslar;
- ♪ viktorina darslari;
- ♪ intervyu darslari;
- ♪ konkurs darslari;
- ♪ yo'naltiruvchi darslari;
- ♪ doira stol atrofidagi darslari;
- ♪ o'z – o'zini anglash darslari;
- ♪ o'yla – izla top;
- ♪ kuyni top;
- ♪ himoya darslari;
- ♪ quvnoqlar va zukkolar darslari;
- ♪ bahs – munozara darslari;
- ♪ men dirijyor darslari;
- ♪ musobaqa darslari va h.k.

Bu darslarning har biri o'z tuzilishi, vazifasi, maqsadi va metodik asoslariga egadir. Boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini o'yin tarzida (qo'shiqlarni, o'yin orqali, tashkil etish, musiqaga raqsga tushish "chigil yozdi o'yin"lari) olib borilganda o'quvchilarning faolligi oshadi va ular berilgan topshiriqlarni nisbatan oson bajaradilar. Manashu aytib o'tilganlarning o'ziga ham musiqa darslarini o'z tabiatiga ko'ra yangi – yangi o'ziga xos va zamonaviy interfaol usullardan foydalanishida keng imkoniyatlariga ega ekanligini ko'rsatadi va yana bir -bor o'rinda

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

musiqa o'qituvchisining zukkoligi, mahorat, tajribasi va qanday texnologiyalardan, qanday faoliyat mavzularini o'tishda, pedagogik shart –sharoit va o'quvchilarning qiziqishi va imkoniyatlarini hisobga olgan holda tanlashi va qo'llashi hal qiluvchi yahamiyat kasb etadi.

Masalan, konsert darslarini o'quvchilarda sahna madaniyatini shakllanishiga, o'zlarini ko'pchilik oldida ko'rsatish, yaxshi imkoniyatlarini namoyish etish, o'zini artistlardek tutish xislatlarini o'sishiga, viktorina darslari o'quvchilarda topqirlik, izlanuvchanlik, tez fikrlash, eslab qolish qobiliyat va ko'nikmalarini rivojlanishiga, bahs – munozara darslari ham o'quvchilarni mustaqil fikrlash, hozirjavoblik, mavzu va masalalarga ijobiy yondoshish, nutqlarini teranlashib borishiga ijobiy ta'sir etadi.

Quvnoqlar va zukkolar darsida o'quvchilar o'zlarining topqirlik, zukkolik, xushyorlik, maqsad sari intilish kabi sifatlarini namoyish etadilar.

Tahlil darsida musiqa savodi, musiqa tinglash, qo'shiq kuylash jarayonlarida o'tilgan asarlarni mukkammal tahlil qilishga e'tibor qaratiladi, bunda o'quvchilarni nazariy savodxonlik malakalari muhim rol o'ynaydi.

O'yin darslari juda xilma – xil shakllarda o'tkazilishi mumkin. Masalan, musiqiy cholg'ular mavzusini o'tganda o'quvchilarga turli xildagi musiqa cholg'u asboblari surati solingan kartochkalar beriladi. O'qituvchi magnitafon yordamida biror bir milliy cholg'u asbobida ijro etilgan musiqani eshittiradi. Oquvchilar o'z navbatida musiqiy asar qanday cholg'u asbobida ijro etilganligini qo'llaridagi kartochkalar orqali ko'rsatadilar. Eng faol qatnashgan va topqir o'quvchilar baholanadilar va

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

rag'batlantiriladilar. Viktorina, konsert, bahs – munozara, kuyni top kabi darslar o'quvchilarning nazariy va amaliy o'zlashtirgan bilimlariga asoslangan holda o'tkaziladi. Dars – sayohat esa ijodiy jamoalarga, turli madaniy – ma'rifiy tadbirlarga yoki bo'lmasa video tasma yordamida tabiat qo'yniga, shaharlarga musiqiy sayohat tarzida uyushtiriladi.

Musiqa darslarini tshkiliy tuzilishi va shakllariga ko'ra yana keng qo'llaniladigan quyidagi turlarini ham ko'rsatib o'tish mumkin:

1. Tashkiliy darslar;
2. Aralash darslar;
3. Dominantali (darsdagi biron bir faoliyat turi qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqa savodxonligi, musiqiy ijodkorlik boshqalaridan ustunroq bo'ladi) darslar;
4. Kontrol – tekshiruvchi darslar;
5. Umumlashgan darslar;
6. Intervyu darslar;
7. Himoya darslari;
8. Yakunlovchi darslar.

O'qituvchi qanchalik bilimdon o'z kasbini puxta egallagan va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan mahironi foydalana oladigan bo'lsa, u kelajak avlodni ham shunchalik bilimdon har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalay oladi.

2-SINF

**2 – sinf uchinchi chorak o`quv dasturi bo`yicha
“Cholg`u ansambl” darsining texnologik xaritasi.
Chorak mavzusi: “Ansambl turlari, kuy nima? Kuyda nima
ifodalanadi?”**

Darsning maqsadi:

- o`quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga o`rgatish;
- cholg`u ansambllari haqida tushuncha berish;
- o`quvchilarda musiqa tinglash va jamoa bo`lib kuylash malakalarini mustahkamlash.

Darsning metodi: aralash

Darsning johozi:

- ♪ 2-sinf musiqa darsligi;
- ♪ Fortepiano va cholg`u asboblari;
- ♪ Musiqa savodiga doir tasviriy-illyustrativ ko`rgazmalar;
- ♪ Qo'shiqning nota yozuvi plakati;
- ♪ Texnik vositalar.

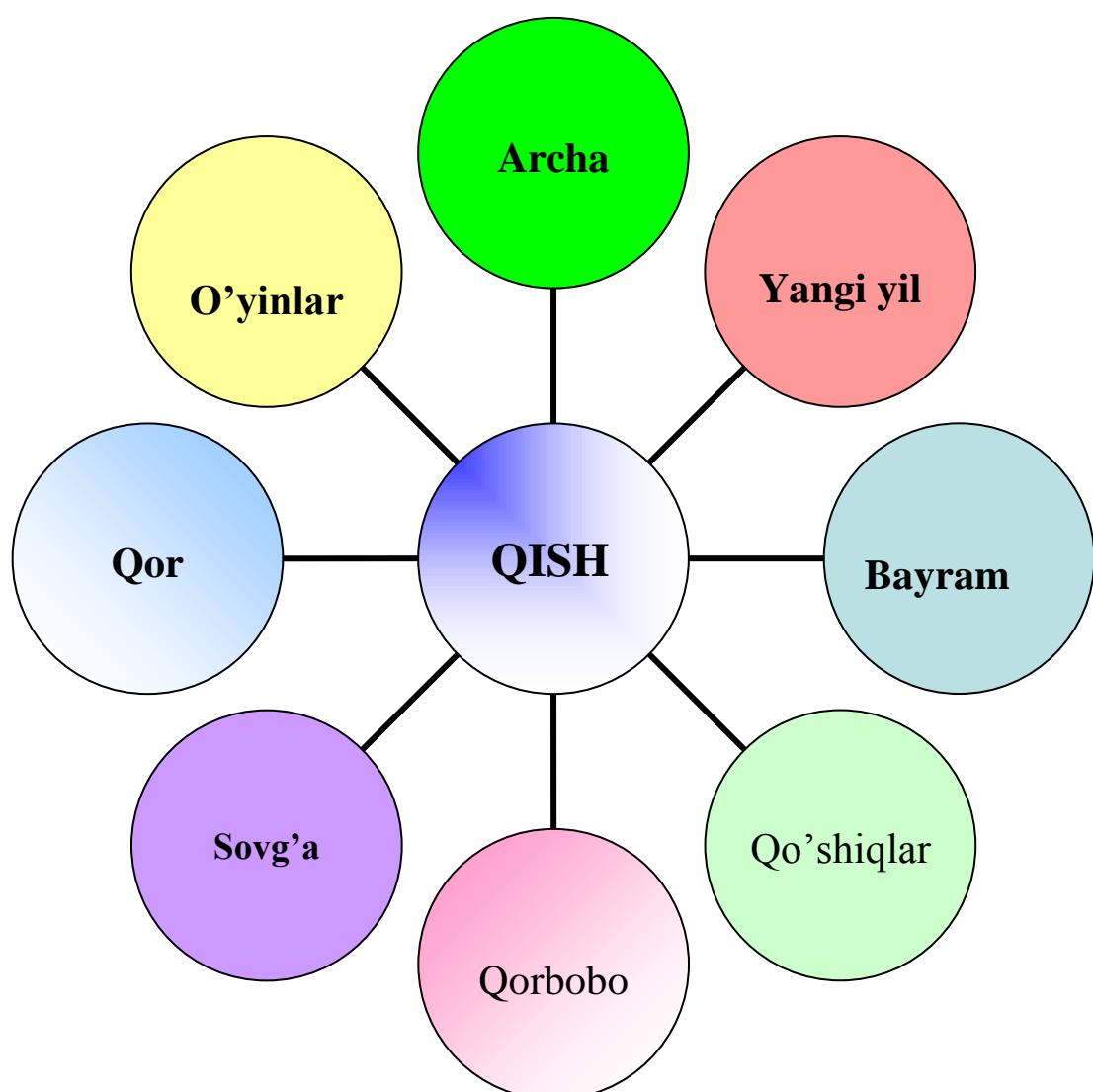
Darsning borishi:

O'quvchilar musiqa sadolari ostida sinfga kiradilar.

Tashkiliy qism: navbatchi yordamida davomad nazorat qilinadi mavzu e'lon qilinadi.

Yangi mavzu: jamoa bo'lib kuylash faoliyatida o'rganish rejalahtirilgan "Archa qo'shig'i" ga oid qish fasli va yangi yil haqida suhbat o'tkaziladi.

Bunda, klaster metodini qo'llash mumkin:

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

O'qituvchi yordamida qish fasli haqidagi quyidagi so'zlar izohlanadi: qor, yangi yil, bayram, qo'shiqlar, o'yinlar, qorqiz, qorbobo, sovg'a va hokazolar.

Ovoz sozlash mashqlari o'tkaziladi.

Jamoa bo'lib kuylash: o'qituvchi ijrosida I. Akbarovning "Archa bayrami" qo'shig'ining kirish qismini tinglab, qo'shiq nomi, kompozitori o'quvchilar tomonidan aniqlanadi. So'ng o'quvchilar o'qituvchi yordamida qo'shiqni eshitish takrorlash uslubida o'rganadilar (1-bandini).

O'qituvchi ijrosida D. Zokirovning "Yangi yilim – yaxshi yilim" qo'shig'I ifodali ijo etilib beriladi. O'quvchilar bilan asar mazmuni, xarakteri, tonalligi, o'lchovi, tempi nazariy tahlil qilinadi.

Asosiy mavzu bo'yicha cholg'u ansambl uning tarkibiga kiruvchi cholg'u asboblari to'g'risida o'quvchilarning bilimlari takrorlanib, o'qituvchi cholg'u ansambl turli cholg'ulardan tuzilishi, qaysi cholg'u sozlaridan iborat bo'lishi mumkinligi va rubobchilar, doirachilar, dutorchilar, changchilar, ansambllari ham bo'lishi mumkinligi to'g'risida tushuncha beradi.

Musiqa tinglash: Cholg'u ansambl ijrosida "Chertmak" xalq kuyi tinglanadi. (Audio yoki CD disk yozuvida) O'quvchilar kuyni tinglab uning nomi, xarakteri, tempi, nima ifodalangani, ifoda vositalari va qaysi cholg'ularda ijo etilganligi haqida tahlil qiladilar.

Ijodiy faoliyat: O'quvchilardan cholg'u ansambl tuziladi va "Chertmak" xalq kuyiga qo'l harakati bilan turli cholg'ularda chalishni ko'rsatib, musiqaga jo'r bo'ladilar.

Musiqa savodi: Usul tashlab notalar sanash, "bak - bum" so'zi bo'g'inlarini ovozda aytib, satol chetiga barmoqlar bilan usul tashlab musiqaga jo'r bo'lish.

O'yin o'tkazish: "Asar" so'ziga yoki boshqa o'qituvchi o'zi tanlab olgan so'zga krassvord tuzish.

Masalan:

n	o	t	a		
m	u	s	i	q	a
	t	a	k	t	
d	o	i	r	a	

		A			
		S			
		A			
		R			

So`z doskaga yoziladi, o`quvchilar bittadan chiqib, o`qituvchi yordamida krossvordga to`g`ri keladigan so`zlarni yozadilar. So`zni to`g`ri topish uchun o`qituvchi savollar beradi. To`g`ri topganlar rangli kartochkalar bilan rag`batlantiriladi.

Dars yakuni: O`qituvchi dars davomida o`tilganlarni mustahkamlaydi.

Uyga vazifa: O`tilgan mavzularni o`rganib kelish. Ansambllar ijrosida radioeshittirish va televideenie ko`rsatuvlarida kuy va qo`shiqlarni tinglab ifodalash. Darslikda berilgan rebusni tayyorlab kelish.

Bahs – munozara darslari – musiqiy asarlarni chuqur tahlil qilish musiqa savodiga oid bilimlar musiqiya tarixi, musiqiy asarlar tahlili, musiqiya shakli kabi musiqiy – nazariy bilimlarni mustahkamlashga qaratilgan bo`ladi. Bu texnologiya asosan chorak yoki yarim yil davomida olingan musiqiy – nazariy bilimlarga asoslangan bo`ladi. Bahs – munozara darslari o`quvchilarning avval egallagan bilimlari negizida tashkil etiladi. O`quvchilar uchun notanish yoki aniq bo`lmagan masalaga oydinlik kiritish, munozarali qarashlarda bir to`xtamga kelish va shu asosda o`quvchilarni bilimlarni mustaqil egallahlariga

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

erishish, musiqiy tafakkur va musiqiy idroklarini shakllantirish maqsadida tashkil etiladi.

Bahs – munozara darslari boshqa darslardan o'ziga xos jihatlari bilan farq qiladi. Ya`ni budarsda biror bir masala yoki mavzu yuzasidan tortishuv bo'ladi. Masalan: "Kuyda nima ifodalanadi?", "Musiqaning ifoda vositalariga nimalar kiradi?", "Ansambl nima?" va hokazo. O'qituvchi va o'quvchilar o'z fikr – mulohazalari bilan o'rtoqlashadilar. Bu darslarda bahs kuchli bo'ladi va har bir fikr o'z isboti bilan tasdiqlanadi, eng ma'qul variant qabul qilinadi.

Bahs – munozara darslari o'quvchilardan o'ziga xos tayyorgarlikni talab qiladi. Bu darslar o'quvchilarni hozirjavoblikka, mustaqil fikrlashga, masalalarga ijodiy yondashishga, nutqlarining teranlashishiga ijobiy ta'sir etadi. Bitta musiqiy asardan sinfdagi o'quvchilar turli xil taassurotlar oladilar. Shuning uchun o'z fikr mulohazalari bilan o'rtoqlashishlari ularning tafakkurlari va tasavvurlarini boyitishga yordam beradi.

Bahs – munozara uyushtirish pedagogik jihatdan ham katta ahamiyatga ega. U o'quvchilarning estetik tuyg'ularini, didlarini tarbiyalashda ham muhim vositalardan hisoblanadi. Munozara mavzusini o'quv dasturi mazmuni va talablariga, shuningdek, o'quvchilarning bilim va malakalariga mosligi nuqtai – nazaridan o'qituvchi tanlaydi. Bunda o'quvchilarning hohish – istaklari va qiziqishlari ham hisobga olinmog'i lozim.

O'qituvchi munozarali savollarni tuzadi va o'quvchilarni bahsga chorlaydi. O'qituvchi o'quvchilarbi faolligini kuchaytirib, javoblarni izchil va aniq bo'lishini nazorat qilib turadi. Bunday darslar o'qituvchi va o'quvchilarni bir – biriga yaqinlashtiradi, do'stona va ijodiy muhitni vujudga keltiradi. Bunday darslarni uyushtirish o'qituvchi va o'quvchilardan dars jarayonida bir qator qoidalarga amal qilishlarini taqozo etadi.

O'quvchilardan:

- o'z fikrlarini tushunarli qilib, shoshilmasdan ifodalash;
- munozara paytida o'rtoqlariga va ularning fikrlariga hurmatda bo'lish;
- odob bilan, qo'l ko'tarib, navbat bilan javob berish;
- boshqalarni diqqat bilan eshitish;
- mavzudan chetga chiqmaslik;
- fikri noto'g'ri b o'lsa ham munozarada ishtirok etish;
- o'z fikrini dalillar bilan isbotlash.

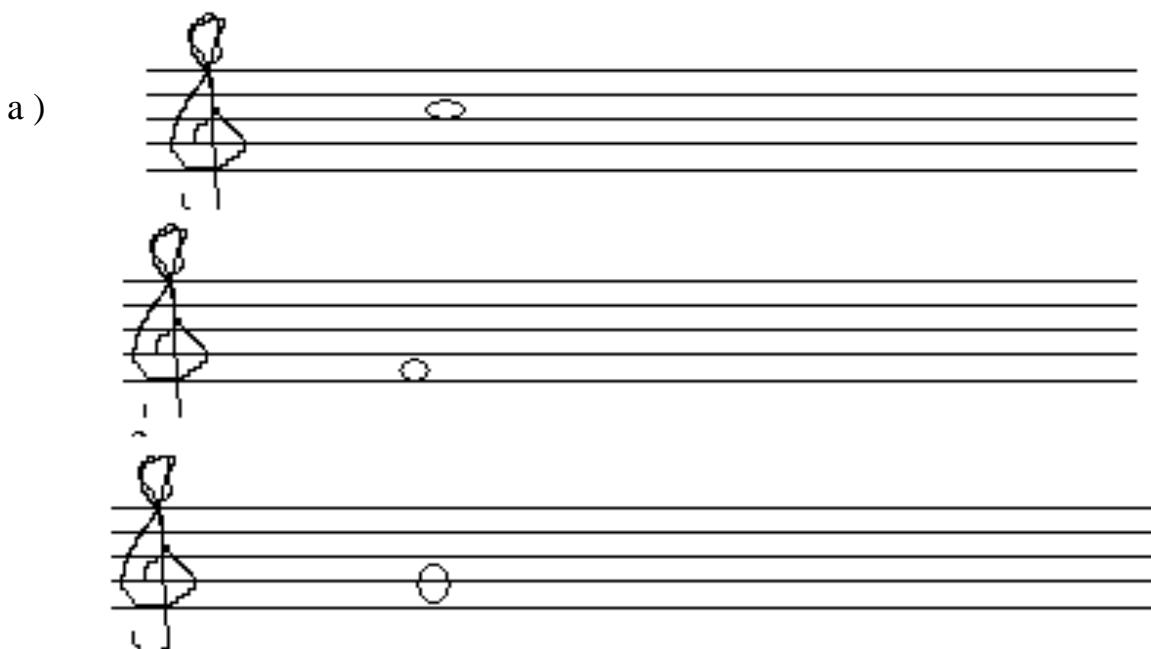
O'quvchidan:

- O'quvchilarni munozaraga tortish;
- O'quvchilarni muammoga qiziqtira olish;
- O'quvchilar xatolarini to'g'rilab, tushuntirib turish;
- O'quvchilar fikrlarini mavzu doirasida bir tizimga solib ushlab turish;
- Faol ishtirok etganlarni rag'batlantirish.

"O'zingiz toping" usuli:

Musiqa savodi faoliyatida qo'llanishi mumkin. Plakat yoki doskaga yozilgan notalar nomi o'quvchidan so'raladi.

1. "Fa" notasini toping.

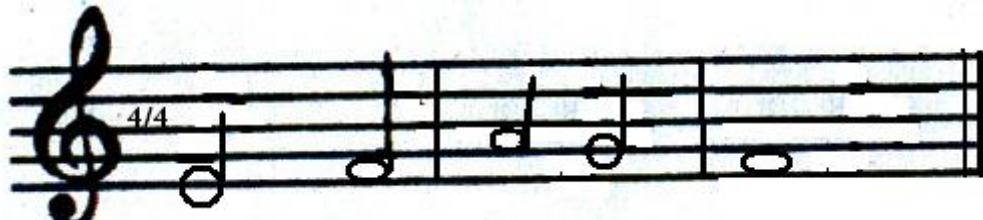
Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

O'quvchilarga savol tashlanadi. 4 – sinf o'quvchilariga mo'ljallangan quyidagi savollar uncha murakkab bo'lmay u keyinchalik murakkablashtirilib borilishi mumkin.

2 – savol: Butun nota ichida nechta yarim nota bor?

- a) 4 ta yarim nota bor.
- b) 2 ta yarim nota bor.
- c) 3 ta yarim nota bor.

3 – savol: Eng baland tovushni toping.

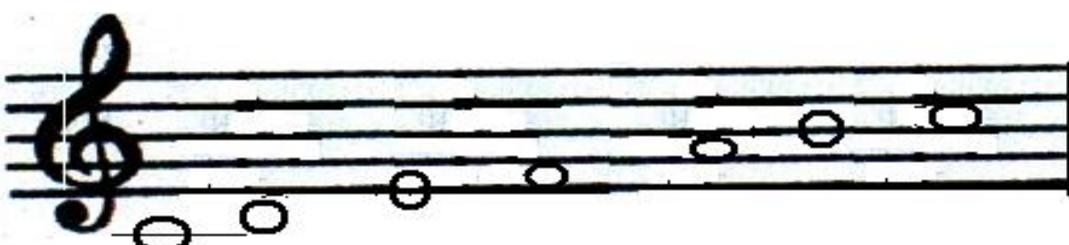
4 – savol: Qaysi qatordagi tovushqator to'g'ri tartibda yozilgan?

- A) do – re - mi – fa – lya – sol – si.
- B) do – mi – re – fa – sol – lya – si.
- C) do – re – mi – fa – sol – lya – si.
- D) do – si – lya – sol – fa – mi – re.

5 – savol: Alla qo'shig'i qanday xarakterga ega?

- A) sho'xchan. B) og'ir, sokin. C) tez. D) tantanavor.

6 – savol: Tovushqatorda qaysi nota tushirib qoldirilgan?

7 – savol: Mediator (noxun) bilan qanday cholg'u asboblari chalinadi?

- A) g'ijjak. B) dutor. C) doira. D) rubob.

8 – savol: Yakkaxon qo'shiqchini kim deb ataymiz?

- A) Yozuvchi. B) shoir. C) solist xonanda. D) cholg'uchi.

9 – savol: Musiqani kim yaratadi?

A) shoir. B) rassom. C) bastakor. D) sozanda.

Bu kabi savollar bilan o'quvchilarga murojaat qilinsa sinfda jonlanish seziladi, muhokama – munozara qilish imkoniyati yuzaga keladi. Javob bergen o'quvchining javobini esa to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini o'quvchilarning o'zlari tekshirib baholashlari uni yanada jonli, qiziqarli o'tishini ta'minlaydi.

Darsning musiqa savodi faoliyati samarali bo'lishida o'qituvchi milliy cholg'ular, magnitafon, rasmlardan tashkil topgan ko'rgazmali qurollardan, notalar yozuvi, cho'zimlar, pauzalar, dinamik belgilari, alteratsiya belgilari, temp, dirijyorlik qoidalari aks ettirilgan ko'rgazmalardan foydalanishi, berilayotgan topshiriqlarni o'quvchilar oson bajarishlari va xotirasida mustahkam o'rnashib qolishlariga yordam beradi.

"Chigil yozdi" usuli.

Bu usul (texnologiya) darsning oxirgi qismlarida qo'llansa, 40 – 45 minut bir joyda o'tirib, harakatsiz bo'lган o'quvchilarni jonlantirib, kayfiyatini ko'taradi. Sinf o'quvchilari qatorlarga bo'linib musobaqa uyushtiradi.

- Har bir qatordan chiqqan o'quvchilar chalingan kuyga mos raqs tushib berishlari kerak. Kuy repertuari shunday tuzilgan bo'lishi kerakki, ular usul sur'ati jihatidan farq qiluvchi, iloji bo'lsa har xil millat musiqalari bo'lishi lozim. Bunda o'quvchilarning topqirligi mustaqil ravishda musiqani ichki hissiyot bilan qabul qilishlari, qolaversa boshqa xalqlar musiqasi bilan tanisha borishlari mumkin bo'ladi. Eng asosiysi bu usul o'quvchilarda psixologik turg'unlikni o'sishi, kayfiyatini ko'tarib, musiqa darslariga e'tiborini kuchaytiradi.

5-sinf

Mavzu: "Dunyo tan olgan bastakorlarning operalari"

I.Tashkiliy qism.

Musiqa xonasida bahorni tarannum etuvchi kuy ohangida o'quvchilar kirib keladilar. So'ngra o'qituvchi bilan musiqiy salomlashiladi.

2.O'tilgan mavzuni takrorlash:

O'quvchilar bilan qisqacha dunyoda sodir bo'layotgan qiziqarli voqealar, yurtimizda amalga oshirilayotgan islohatlar, yoshlarimizni erishyotgan yutuqlari haqida hamda ularni Ona vatanga, Ona tabiatga va oilasiga bo'lgan e'tibori, mehr-muhabbati, kelajakdagi orzulariga bo'lgan ishtiyoqlari va milliy urf-odatlar, an'analar va qadryatlar haqidagi bilim va malakalari va xokozolar haqida o'zaro fikr-mulohaza yuritiladi.

3.O'tgan mavzuni mustahkamlash.

-O'qituvchi: Aziz o'quvchilar, hozir sizlar bilan "**Kimdan kim zo'r**" o'yinini olib boramiz, bunda ushbu kadakchlarda so'zlar yashiringan bo'lib, bu so'zlar musiqa faniga doirdir. Sizlar

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

kadakchalarga mos keladigan so'zlarni topsangiz o'tgan mavzuyimiz kelib chiqadi.

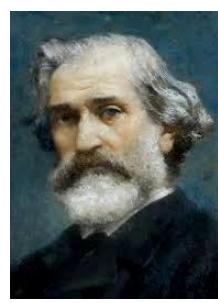
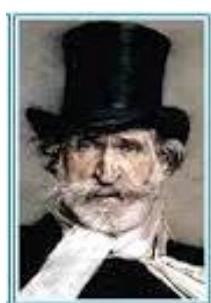
			O	P	E	R	A	
			P	I	A	N	I	N O
J	U	Z	E	P	P	E		
			R	U	B	O	B	
			A	I	D	A		

O'quvchilar kadakchalarga mos musiqa faniga doir so'zlarni topib to'ldiradilar.Kadakchalardagi so'zlardan esa o'tgan mavzu kelib chaqadi.

-O'qituvchi: Mana, kadakchalarni ham to'ldirdingiz va o'tgan mavzu kelib chiqdi.Demak, biz o'tgan mavzuda sizlar bilan Italiyalik bastakor Juseppe Verdi ijodi bilan tanishgan edik, keling, ushbu bastakor haqida qanday ma'lumotga ega bo'ldik va uning qanday operasi bilan tanishdik?

-O'quvchi: Biz o'tgan mavzuda Italiyalik bastakor Juzeppe Verdining ijodi bilan tanishganmiz.

(Ekranda kompozitorni rasmlari namoyish etiladi)

J.Verdi 1813-1901 yillarda yashab ijod qilgan italiyalik buyuk bastakordir.Uning "Aida", "Rigoletta", "Tarviata", "Otella" kabi operalari shu janrda yaratilgan 27 ta asarlari ichida eng durdonalari xisoblanadi.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

-O'quvchi: J.Verdi operalari qo'yilib,birinchi ijro bo'lgan kun italiyada bayramga aylanib ketardi.Xalq muallifini olqishlab hozirgina tinglab tamosha qilgan operalaridan kuy-qo'shiqlarini yodlab olib, ko'chalarida baralla aytib uylariga qaytishardi.

-O'quvchi: Albatta, bunday muvofaqiyatlarining sababi J.Verdi o'z xalqining kuy-ohanglarini yaxshi bilishi va o'tkir didli ijodkor sifatida tinglovchilar ehtiyojini yaxshi sezishidir.J.Verdi dan so'ng butun dunyo xalqlaridan chiqqan bastakorlar uning darajasida operalar yaratishni xavas va orzu qilishadi.Demak, opera san'atida J.Verdi ijodining o'z o'rni bor va ahamiyati katta.

-O'quvchi: Juzeppe Verdi Opera san'ati paydo bo'lgandan buyon qancha-qancha bastakorlar dunyoga kelib, janrda qalam tebratib ko'rishgan. Turli tillarda ko'plab operalar sahnalashtirilgan.Ulardan birlari bir marta boshqalari ko'p marta qo'yilgan lekin, kamdan kam mualliflarning operalari J.Verdi ning operalari kabi asrlardan asrlarga o'tib kelmoqda.Asrlardan asrlarga o'tib kelyotgan opera durdonalari mualliflarning nomlari bugungi kinda ham butun dunyoga taniqli.

-O'qituvchi: Ofarin, demak, sizlar bastakorni hayoti va uni yaratgan musiqiy asarlari haqida keragicha ma'lumotga ega bo'libsiz, aytinlarchi J.Verdi ni qaysi operasini tamosha qilgan edik?

-O'quvchi: Biz bastakor J.Verdi "Aida" operasini tamosha qildik.Ushbu operada o'tgan davrlardagi voqealar, misrliklarni urushdagi g'alabasini nishonlashi, askarlarning liboslari, odamlarning kayfiyati,hatti-harakati va hokazolar sahnada aks ettirilgan.

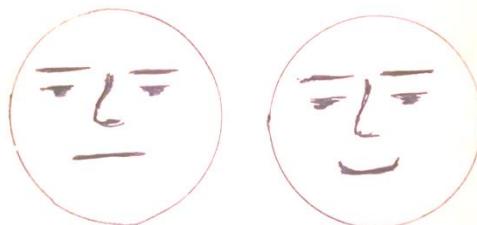
-O'quvchi: Opera ikki turga bo'linadi.1.Xajviy opera 2.Jiddiy operalar bo'lib, "Aida" operasida ham ko'tarinki ruh, yaxshi kayfiyat bag'ishlaydigan xolatlarni ham kuzatish mumkin, shu bilan birga jiddiy xolatlarni ham kuzatish mumkin. "Aida" operasida askarlarni marsh xolati ham yaqqol aks ettirilgan.

-O'qituvchi: Juda ham to'g'ri javob berdingiz, keling yana bir bor ushbu operani ko'rib tamosha qilsak.

(Ekranda slaydda J.Verдининг "Aida" operasi namoyish etiladi)

-O'qituvchi: Aziz o'quvchilar, keling bu safar sizlarni qiziqarli va jumboqli topishmoqni topishga taklif etaman.Barchangizni ekrandagi ikki xil qiyofasi aks etirilgan inson tasviriga qaratmoqchiman. Ushbu qiyofadagi insonlarning biri mayus, ikkinchisi quvnoq harakterga ega bo'lib, ular o'z fel-atvoriga qarab kuy va qo'shiqlarni tinglaydilar.Sizlar ushbu qiyofaga qarab qaysi lad tuzilmasiga mos kelishini aniqlaysizlar, marhamat.

(Ekranda slaydda rasmlar namoyish etiladi)

-O'quvchi: Bu ikki qiyofaga qarab quyidagi lad tuzilmalarini xosil qildik, ya'ni mayus qiyofaga "minor" tuzilmasini, quvnoq qiyofaga esa "major" tuzilmasini tuzdik.Chunki, musiqada ohanglarimiz ikki xil yangraydi ya'ni, biri mayus, g'amgin ohanglarda yangrasa, ikkinchisi esa quvnoq, raqsbob ohanglarda yangraydi.Mayus, g'amgin ohanglar "minor" tuzilmasidan, quvnoq va sho'x ohanglarimiz esa "major" tuzilmasidan xosil bo'ladi.

M	A	J	O	R	M	I	N	O	R
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

-O'quvchi: Tasanno, mana quyidagi topishmoqni ham to'g'ri bajardingiz,kelin endi sizlar bilan qo'shiq kuylash jarayonimizni boshlasak, o'tgan mavzuda sizlar bilan qanday qo'shiqni kuylashni o'rgangan edik?

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

-O'quvchi: Biz o'tgan mavzuda “**Gullar**” deb nomlangan qo'shiqni birinchi qismini kuylashni o'rgangan edik.Ushbu qo'shiqni she'ri Fotima va Zuhra Ziyomuhamedovalar qalamiga mansub ,musiqasini Qunduzxon Muminova bastalagan.

(Ekranda slaydda “*Gullar*” qo'shig'inining notasi va so'z matni namoyish etiladi)

Qo'shiq kuylashdan avval, o'quvchilar bilan ovoz sozlash mashqini bajariladi.Ovoz sozlash mashqida bolalar folklor qo'shiqlaridan foydalaniladi. Akapela uslubida uch ovozlikda ijro etiladi.

1-mashq: Ana gullola, mana gulola gullola
Qanday go'zal yurtimiz-ey gullola

2-mashq: Boka, boka boy dor o'ynang

3-mashq: Chamanda gul ochilibdi-yo
Chakkanga toq chakkanga

Ovoz sozlash mashqidan so'ng,o'quvchilar bilan “Gullar” qo'shig'ini birinchi qismini kuylab takrorlanadi.Songra, ikkinchi qismini o'qituvchi o'zi kuylab ko'rrsatadi va o'rgatadi.Shundan so'ng,o'quvchilarni birgaliklda cholg'u asbobi jo'rligida to'g'ri kuylashni mashq qildiradi va mustahkamlaydi.

4.Yangi mavzu: “Dunyo tan olgan bastakorlarning operalari”

-O'qituvchi: O'quvchilar bugun sizlar bilan o'tiladigan yangi mavzuyimizda “**Dunyo tan olgan bastakorlarning operalari**” haqida tanishamiz.O'tgan mavzuda sizlar opera haqida bilim va tasavvurga ega bo'lgandingiz, demak, opera italiyada XVI asrda paydo bo'lgan.O'sha davrlarda yevropa bastakorlari ikki xil yo'nalishda musiqiy asarlarni yaratganlar.1.Romantizm 2. Realizm yo'nalishlarda ijod etishgan.Fransuzcha so'zdan olingan “romantizm” - bu hayolga kelgan voqeani aks ettirish bo'lsa,realizm- bu hayotni san'atda har qanday pardozsiz haqqoniy aks ettirish,jamiyatdagi adolatsizliklarni keskin tanqid qilish,insonparvarlik g'oyalarini badiiy ifoda etish usulidir.

(Ekranda kompozitorlarni rasmlari namoyish etiladi)

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

Opera san'atini rivojlanishida buyuk bastakorlar o'z xissalarini qo'shishgan shulardan V.Motsart, J.Bize, P.Chaykovskiy, N.Rimskiy-Korsakov boshqalar. Bugun sizlar bilan Volfgan Amadey Motsartni **"Sehrli nay"** operasini tamosha qilamiz va uni tahlil qilamiz.

(Ekranda V.A.Motsartni "Sehrli nay" operasi namoyish etiladi)

O'quvchilar operani ko'rib uni tahlil qilib beradilar.

-O'qituvchi: Mana sizlar bilan dunyo tan olgan bastakorlardan

V.A.Motsartni **"Sehrli nay"** operasini tamosha qilib, uni tahlil ham qildik, keling, endi bugungi kunda opera san'atini zamonaviy talqinda ham targ'ib qilib yoshlarimizga xavola etayotgan jaxon bastakorlarini yaratyotgan operalardan birini tinglaymiz va tinglash davomida hayollar og'ushida sayr etamiz, marhamat.

O'quvchilar operani tinglab o'z hayollar bilan o'rtoqlashadilar.

5.Yangi mavzuni mustahkamlash

-O'qituvchi: Aziz o'quvchilar, zerikib qolmadingizmi? Kelin yana sizla bilan navbatdagi o'yinimizni o'ynasak, bu safargi o'yinni **"musiqa bastalaymiz"** deb nomladik. Sizlarni bastakorlik qobiliyatizingizni uyg'otish maqsadida ikki xil manzaralarni namoyish etaman. Birinchi manzarada vatanimizni tasvirlangan bo'lsa, ikkinchisida esa tabiatni aks ettirilgan manzaradir. Bu manzaralarga qarab uch xil harakterdagi kuylarni (quvnoq, g'amgin va juda sho'x

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

bo'lgan va turli xalq kuylaridan) namoyish qilaman, sizlar mana shu ikki manzaralarga mos kelgan kuylardan birini tanlaysizlar.

O'quvchilar ekrandagi manzaralarga bastalangan kuylarni tinglab, manzaraga to'ri kelgan va bastalangan kuyni tanlaydilar.

-O'qituvchi: O'quvchilar, endi esa sizlar bilan musiqa tinglash jarayonimizda o'zbek xalqing sevimli dutor cholg'u asbobi bilan tanishamiz va uning ijrosida o'zbek xaql kuylaridan biri bo'lган “Yori ketaman” kuyini tinglaymiz.

O'qituvchi dutor haqida qisqacha tushuncha berigach, o'zbek xaql kuylaridan biri bo'lган “Yori ketaman” kuyini ijro etib beradi.O'quvchilar kuyni o'zaro tahlil qiladilar.

-O'qituvchi: Unday bo'lsa keling, unda sizlar bilan kuylagan “Gullar” qo'shig'ini harakatlar yordamida milliy estrada yo'naliishida ekranimizda tasvirlangan turli gullar bilan hamohang xolda ijro etamiz, marhamat.

O'quvchilar “Gullar” qo'shig'ini harakatda raqsga tushib ijro etib beradilar.

6.Uyga vazifa:

-O'qituvchi: Mana darsimiz ham o'z nihoyasiga yetdi, endi sizlarga uyda bajaradigan vazifalariningizni belgilab bersam.

1. O'zbek bastakorlari yaratgan operalarni nomlarini o'rganib kelish

2.“Gullar” qo'shig'ini o'zingiz xoxlagan kuyga bastalab kuylab kelish

O'qituvchi darsda faol ishtirok etgan o'quvchilarni baholaydi va o'quvchilar bilan musiqa ohangida xayrlashadi.

7-sinf

Mavzu: "Kino san'atida va musiqaning uyg'unligi"

Darsning mavzusi: Kino san'atida va musiqaning uyg'unligi

Ta'limiylar maqsad: O'quvchilarga kino san'ati va uning tarixi, kino filmlarni yaratish davomida ekran ortida faoliyat ko'rsatadigan ijodkorlar va ularning nomlari haqida tushuncha berish. O'zbek va jaxon kino san'tining turli janrlarida yaratilgan filmlar haqida tanishtirib, yangi atamalar haqida tanishtirish. O'quvchilarga musiqa madaniyatining turli qirralari bo'yicha bilim va malaka berish, zamonaviy va milliy cholg'u asboblarda kuy va qoshiqlarni tinglash va ularni to'g'ri ijro etish, bir-biridan farqlay olishga o'rgatish

Tarbiyaviy maqsad: O'quvchilarga zamonaviy va milliy ruhda musiqa san'ati bo'yicha ta'lim va tarbiya berish. O'quvcilarni siyosiy va ahloqiv bilim va malakalarini shakillantirish. Ona Vatanga, ona

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

tabiatga, oilaga bo'lgan mehr va mauhabbatlarini uyg'otish va estetik madaniyatni va milliy urf odatlar va qadriyatlarni shakllantirish.

Rivojlantiruvchi maqsad: O'quvchilarning xotirasini charxlash, nutq aparatlarini rivojlantirish, idrok etish hususiyatlarini takomillashtirish, yangi mavzuni bilishga bo'lgan ishtyoqlarini uyg'otish va qobilyatlarini rivojlantirish.

Dars turi: aralsh

Darsda foydalanadigan metodlar: "Aqliy xujum"

Darsda foydalanadigan jihozlar: texnika vositalari, musiq asboblar, slaydlar, ko'rgazmali va tezkor test tarqatma materyallar

1.Tashkiliy qism:

Musiqa xonasida jaxon kino filmlardan biri bo'lganva komediya janrda yaratilgan "Kavkas asiri" filmi uchun bastalangan kuy ohangida o'quvchilar musiqa xonasiga kirib keladilar va o'rindiqlariga joylashishadi.O'quvchilar bilan salomlashilgach ularni davomatini jurnalga qayd etiladi.

2.O'tilgan mavzuni takrorlash.

O'quvchilarni bugungi kunda dunyoda sodir bo'layotgan voqe-xodisalarga, yurtimizda olib borilyotgan islohatlar va o'zgarishlarga, yoshlarni erishgan yutuqlari, tabiat haqida va hokozolar haqidagi o'z qiziqishlari, fikr va mulohazalari bo'yicha qisqacha savol-javob o'tkaziladi.

3.O'tilgan mavzuni mustahkamlash.

-O'qituchi: Aziz o'quvchilar endi sizlar bilan o'tilgan mavzular yuzasidan qisqacha takrorlab va mustahkamlab olsak, sizlar bilan o'tgan musiqiy mavzuda qanday mavzu bilan tanishgandik?

-O'quvchi: Biz o'tgan mavzuda "Kino san'atida musiqanining uyg'unligi" mavzusida jaxon kino san'ati va uning tarixi bilan tanishganmiz

- O'qituvchi: Kino o'zi nima? U Qachon va qaerda shakllangan?

-O'quvchi: Kinomatografiyaning texnik vositalar asosida shakllangan badiiy ijod turi;

ekran san'atining muhim tarkibiy qismi;

real borliqni aynan yoki badiiy-hujjatli obrazlar, multiplikatsiya vositalari yordamida suratga olish;

kinofilmlarning omma orasida keng tarqalishi uchun xizmat qiladigan televideniya, videokasseta va videodisklarni ham o'z ichiga oladi. Kino san'ati kinematograf bilan bir vaqtda paydo bo'ldi. Kinematograf esa fan va texnika taraqqiyoti bilan bog'liq holda yuzaga keldi va asta-sekin zamonaviy iqtisod, san'at va madaniyatning eng zarur sohasiga aylandi.

-O'quvchi: Kino 1895 yil 28 dekabrda Parijda(ixtirochilar aka-uka O. va L. Lyumyerlar) yuzaga kelgan. Uning yuzaga kelishi, o'z navbatida, insoniyatning badiiy madaniyati tarixida ob'yektiv qonuniyat bosqichi bo'ldi. Kinoda adabiyot, teatr, tasviriy san'at va musiqa tajribalari, uning estetik jihatlari uyg'unlashtirilib, o'ziga singdirilgan holda voqelik o'ziga xos ifoda vositalarida fotog'rafik tasvir orqali ko'rsatiladi. Kino san'atining ommani ijtimoiy-siyosiy va madaniy jihatdan tarbiyalashda, kishilar ongi, fikr va qarashlari, estetik did va his-tuyg'ulari, umuman, ma'naviy dunyosining shakllanishida g'oyaviy-badiiy ta'siri kuchlidir.

-O'quvchi: Kino san'atining qaror topishida amerika kinorejissyori D. Griffitnit xizmatlari katta. Birinchi bo'lib, u yirik plan, parallel montaj, kengaytirilgan panorama kabi ifodali vositalarni qo'llagan. Shuningdek, S. Eyzenshteyn, Ch. Chaplin, E. Shtrogeym, K.Dreyer, K. Vidor, R. Kler qabilar ham jahon kinosi rivojiga munosib hissa qo'shdilar. 20-asrning 1-yarmida Kino san'atining janr tizimidan ko'proq komediya harakteridagi sarguzasht hamda turli mavzular qatori kinohikoyalarga alohida e'tibor berildi. Ko'proq ma'lum bir tarixni hikoya qiluvchi filmlar ko'paydi. Urushdan keyingi yillar rivojlangan mamlakatlarning

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

ilg'or kinematografchilari ishlagan filmlar tashkil etdi. 50- yillarning oxirlari Kino san'atida kino va televideniyening o'zaro bir-biriga ta'siri, bir necha soat davom etadigan filmlar ishlash kabi muhim o'zgarishlar yuz berdi. Ayni bir vaqtida Kino san'ati bilan bog'liq teleekran ijodi paydo bo'ldi va rivoj topdi.

-O'quvchi: Kino san'ati asarlari yozuvchi-dramaturg , rej., aktyor, operator, rassom, kompozitor kabi ijodiy xodimlardan iborat jamoa mahsulidir. Kinoda rej. yetakchi rol o'ynaydi. Film yaratish 2 tomonni — ijod va ishlab chiqarishni o'z ichiga oladi.

- O'qituvchi: Kino san'ati qanday janlardan iborat bo'ladi?

-O'quvchi: XX-asr boshlariga kelib kino sohasi yanada keskin rivojlandi. Masalan: fantastika, romantika, komediya, drama, meladramma va dedektiv kabi janrlarda kino filmlar yaratildi va xalq orasida ommalashdi.

- O'qituvchi: Filmni yaratishda o'ziga xos mehnat, mas'ulyat, mablag' talab etiladi. Ekran ortidagi ijodkorlarning bu ishlarda xizmatlari katta bo'ladi. Ekran ortidagi ijodkorlarni qanday nomlanadi?

-O'quvchi: Filmga asosan rejissor rahbarlik qiladi. Filmdagi qahramon obrazni aktyor ijro etadi. Obrazni tasvirga olishda opetatorning qobiliyati va tasavvuri asosiy o'rinni tutadi. Rassom film qahramonlarni harakterini tasvirlaydi. Dizayner esa obrazdagi qahramonni tashqi ko'rinishini, liboslarini taylorlashda xizmat qiladi.

-O'quvchi: Bastakor filmni harakteriga moslab musiqa yaratadi. Montajchi esa filmni qaytadan ishlab, unga bezak beradi, kamchiliklarni bartaraf etadi va tayyorlaydi. Produsser esa filmni moddiy bazasiga javob beradi.

-O'qituvchi: Qoyil, o'tgan mavzu yuzasidan keraklicha ma'lumotlar topibsiz va berilgan vazifalarni a'lo darajada bajaribsiz. Endi esa sizlar bilan o'tgan darsga ijro etgan

qo'shig'imizni yodga olib kuylasak. Biz sizlar bila qanday qo'shiqni ijro etgandik?

Qo'shiq kuylash:

-O'quvchi: Biz o'tgan darsimizda "Dadamlar bilan"deb nomlangan qo'shiqni ijro etganmiz.Qo'shi so'zi Safar Barnoev qalamiga mansub bo'lib, musiqasini Farhod Alimov bastalagan. Qo'shiq o'rtacha tezlikda ijro etiladi.

-O'quvchi: Shoirimiz o'z she'rida otajonlarimizni madh etadi. Otalar oila tayanchi, tichligi hisoblanadi. Baxtimizga otalarimiz sog' omon bo'lismisin.

-O'qituvchi: Kelin, sizlar bilan o'tgan darsimizda ijro etgan qo'shig'imizni qaytadan takrorlasak.Qoshi kuylashdan avval ovoz sozlash mashqini bajaramiz.

O'quvchilar bilan ovoz sozlash mashqida turli qisqa qo'shiqlardan, tez aytishuvlardan, nota tovushlardan va solfedjo uslubida mashqlarni olib boriladi.

Ovoz sozlash mashqidan so'ng "Dadamlar bilan"deb nomlangan qo'shiqni avvalgi qismini naqoratgacha o'qituvchi bir yoki ikki marta kuylab ko'rsatadi. So'ngra, o'quvchilarni birgalikda va qatorlarga bo'lib ham kuylatadi va mustahkamlab yakunlaydi.

Dadamlar bilan

Farhod Alimov musiqasi

Qo'llaridan dur kelar,
Yo'llaridan nur kelar.
Uyga agar kelsalar,
Bizlarga huzur kelar
Naqorat
Dadamlar bilan
Dadamlar bilan

Safar Banoyev she'ri.

Rohatdadur jonimiz
Doim butun nonimiz
Ertayu kech baqillab
Qaynaydi qozonimiz
Naqorat
Dadamlar bilan
Dadamlar bilan

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

Ekranda qo'shiqni nota yozuvida tasviri namoyish etiladi.Qo'shiq kuylash jarayonida nota tovushlar, undagi belgilarni ham mustahkamlab borilad

Musiqa savodi

Teskor test:

1-savol:Shoshmaqom necha maqomdan iborat?

- a) 7 ta maqomdan b) 4ta maqomdan d) 6 ta maqomdan

2-savol:Doston ijrochilarini qanday nomlanadi?

- a) sozanda b) xonanda d) baxshi yoki shoir

3-savol:O'zbekistonga estrada san'ati qachon kirib kelgan?

- a) 1947 yil b) 1951 yil d) 1991yil

4-savol:Ovoz sozlash mashqini qachon bajariladi?

- a) qo'shiq kuylashdan oldin b) qo'shiq kuylashdan keyin
d) qo'shiq o'rtasida

5-savol: "balet" so'zi qanday ma'noni anglatadi?

- a) qo'shiq kuylayman b) raqsga tushmanan d) musiqa
tinglayman

6-savol:Jaxon tan olgan bastakorni aniqlang?

- a) Napalyon b) Shiroq d) L.Van Betxoven

-O'qituvchi:O'zbek bastakorlaridan kimlarni bilasiz?

Шермат Ёрматов
(1939)

Надим Нарходжаев
(1947)

Нiyorом Амануллаева
(1959)

Аваз Мансуров
(1957)

- O'quvchi: Yu.Rajabiy, Xoji.A.Rasulov, K.Otaniyozov, M.Burhanov, T.Jalilov,D.Omonullaeva, L.Mujdaboyeva, B.Zokirov kabilarni bilamiz.

Musiqa tinglash:

O'quvchilarga o'zbek va jaxon xaqlari filmlarning musiqalaridan qisqacha parchlarni tinglatib, film nomlarini va qaysi xaql filmlariga mansubligini topishlari uchun "O'yla, izla, top' o'yinini o'tkaziladi. O'quvchilar o'yun davomida o'zlarini zukkolilarini, qobilyatlarini namoyish etadilar.

-O'qituvchi: Mana, sizlar bilan o'tgan darsimizda o'tilgan barcha mavzular bo'yicha savol-javob o'tkazib, olgan bilimlarimizni mustahkamlab oldik. Keling, bugun sizlar bilan yangi mavzuyimizni o'zgacha uslubda, ya'ni, "**Sayohat**" tarzida olib borsak. Demak, sizlar bilan o'tgan mavzuyimiz davomiyligi tarzida kino olamiga sayohat qilamiz.

4.Yangi mavzu: "Kino san'atida musiqaning uyg'unligi"

O'qituvchi doskaga sanani va yangi mavzuni doskaga yozadi.

-O'qituvchi: O'tgan mavzuyimizda sizlar bilan jaxon kino sa'ati va unig tarixi haqida tanishgandik, bugungi darsimizda esa silzar bilan o'zbek kino san'ati va uningtarixi haqida tanishamiz.

Kino san'ati O'zbekistonga asosan 1920-30 yillar oralig'ida ovozsiz filmlar, keyinchalim esa 1937-40 yillarda ovozli tarixiy filmlar, 1950-80 yillarda esa o'zbek filmlarining durdonalari yaratila boshlandi. Bu yillar davomida o'zbek kino ijodkorlari tamonidan yaratilgan va xalq orasida mashhurlik pog'onasiga chiqqan filmlarimizdan "Mahallada duv-duv gap", "Toxir va Zuhra", "Alisher xirotda", "Sen yetim emassan", "Nasriddin Afandi", "Shum bola", "Suyunbchi", "Yor-yor", "Maftuningman" kabi bir qancha filmlar yaratilda va o'zbek kino san'atini boshlahg'ich qadami mana shu filmlar bilan kino san'atini rivojlanishiga va yangi g'oyalar yaratilishiga turki bo'ldi.

Shu bilan birga barcha sohalarda yangi atamalar, yangi kashviyotlar paydo bo'la boshladи. Masalan musiqa san'atida ham "klip" degan so'z odatiy xolga aylandi. Klip ikki xil bo'lishi mumkin syujetli va sahnaviy. Uning vazifasi qo'shiq matnida ifodalangan xolatni to'ldirib, tinglovchiga etkazib beradi.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati

1894 yilda amerikalik Edver Marks va Jon Stern o'z qo'shiqlariga harakatlanuvchi rasmlardan iborat mini kinolarni yaratishgan. Bu klipning va klipmeykrning ibtidosi bo'lgan va bu yangilik butun dunyoga yoyilib ketgan, - "clip" "qisqa tamosha" degan ma'noni bildiradi. Xonandaning ijro etayotgan qo'shig'inining mazmuniga qarab obraz yaratiladi va qisqa daqiqalar davomida obrazni namoish etiladi.

Mustaqillik yillarida musiqi sohasida "Aranjirofka"-so'zi ham tez kirib keldi" "aranjirofka" qayta ishlash", "bezash" kabi ma'nolarni anlatadi. Aranjirofkachi bastakor yaratgan qo'shiq yoki kuyni qayta bezashi, yangiliklar kiritishi va bugungi zamon talabiga javob bera olishida va xalqga yoqishida muhim rol o'ynaydi.

O'qituvchi yangi mavzuni o'quvchilarga aniqroq va tushunarliroq qilib yetkazish maqsadida o'quvchilarga "Mafstuningman" filmida ijro etilgan "Do'ppi tikdim" qo'shiqg'ini ikki xil ko'rinishini ekranda namoyish etadi. Birinchi ko'rinishi 1960- yillarda ijro etilgan Klara Jalilovaning "Do'ppi tikdim" qo'shig'iga olingan jarayon bo'lsa, ikkinchisi esa O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Rayxon G'aniyevanining "Do'ppi tikdim" qo'shig'i uchun olingan klip va musiqani bir-biridan farqli tamonlari, mustaqillik yillarida kino ova san'atni rivojlanganligi, ohanglardi yangi bezaklar va xokozolarni solishtiradilar va o'zlarini fikr-mulohazalarini bildiradilar

-O'qituvchi: Endi esa O'zbek milliy kino filmlardan "Mahallada duv duv gap" filmidan bir parcha tamosha qilsak. Filmni tamosha qilish bilan birga o'sh yillardagi Toshkent shahrining ko'rinishi, rejissor, operator, aktiyorlarning mahoratiga shu bilan birga filmdagi musiqa uyg'unligiga e'tiborimizni qaratsak, marhamat.

(Ekranda falmdan parcha ko'rsatiladi)

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

O'quvchilar filmni tamosha qilib, film qanday janrda olinganligi va film jarayonida o'sha davrning manzaralari, odamlarning yashash sharoitlari, tarbiyaviy jixatlari, insonlarga xos bo'lgan mehr-oqibat, vatanni sevish kabi fazilatlar bilan birga musiqaning filmga mosligi, qaxramonlarning ichki kechinmalarini kuy va qo'shiqlarda ochib berilish xolatlarini tahlil qiladilar.

Shundan song, o'quvchilarga "Farzandim -2" filmidan parcha namoyish etiladi. Bu film mustaqillik yillarida sur'atga olingan bo'lib, unda o'gay ona va bolaning bir-biriga bol'gan munosabatlari, farzandning ota-onaga, oilasi va yaqinlariga bo'lgan mehr-muhabbati, uning ichki kechinmalari va o'gay ona tamonidan nohaq zulm ko'rishlari va hokozolarni namoyish etilgan. Filmni ko'rish jarayonida film qaysi janrga xosligi, uning mazmuni nimadan iboratligi, tasvirdagi ranglar, musiqaning filmga mosligi va namoish qilingan birinchi film bilan taqoslab, o'zbek filmlarini bugungi kunda qay darajada rivojlanganligini tahlil qilib boradilar.

-O'qituvchi: Film qanday janrda bo'lmasin filmda salbiy va ijobjiy qaxramonlar ishtirok etadi. Filmlarni senariysini yozuvchilar hayotiy voqealardan ta'sirlanib yaratadilar. Filmda insonga xos ahloqiy xislatlar, xis-tuyg'ular, mehr-oqibat, yaxshilik va ezhulik mujassamlanadi. Filmni muvoffaqiyat qozonishida eng avvalo, senariyning professional darajada yaratilishi va aktyorning mahoratiga bog'liq bo'ladi. Shuningdek, filmga moslab tanlangan musiqa filmga o'zgacha go'zallik bag'ishlab turadi.

5.Yangi mavzuni mustahkamlash:

O'quvchilarни zeriktirmaslik va kayfiyatlarini yanada ko'tarish maqsadida navbatdagi "Kim zukko" o'yinini o'tkaziladi. Bu qiziqarli o'yinda o'quvchilar guruhlarga bo'linadi. Ularga uch xil janrdagi filmlarni qaxramonlarini ijro etgan rollaridan parcha namoyish etadilar.

1-guruhgа: komediya janri

2-guruhgа: meladramma janri

3-guruhgа: aralash janri

O'quvchilarни aktiyorlik mahorati bilan birga tanlagan filmlarining mavzusiga ham alohida ahamiyat beriladi va baholanadi. Qiziqarli o'yindan so'ng o'quvchilar bilan musiqa tinglash jarayonini ham yakunlanadi.

6.Uyga vazifa:

-O'qituvchi: Aziz o'quvchilar, mana sizlar bilan musiqa fanining barcha bosqichlarida olgan bilim va malakalrimizni, qobilyatlarimizni mustahkamlab olishga harakat qildik. Bugungi mavzu bo'yicha savollaringiz bo'lmasa sizlarga uyda bajarishingiz lozim bo'lgan vazifalarni belgilab bersam:

1.O'zbektelekanallaridagi kino san'ati bo'yicha namoyish etiladigan ko'rsatuvlarda yoritiladigan yangiliklardan boxabar bo'lish va o'rganish.

2. "Dadamlar bilan" deb nomlangan qo'shiqni o'zingizga yoqqan ohangda bastalab va uni kuylab kelish.

O'quvchilarga topshiriqni belgilab bergach, dars jarayonida faol ishtirok etgano'quvchilarни baholab, ularning darsdagi faol ishtiroklari uchun tashakkur bildiriladi va o'quvchilar bilan musiqa ohangida hayrlashiladi.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or
pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

30-umumta'lif maktabi Musiqa fani darsidan lavhalar

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni va "Kadrlar tayyorlashmilliy dasturi". Toshkent, Ma'rifat, 2020yil
2. Akrashina O.A. Metodika muzikal'nogo vospitaniya v shkole. Moskva, Prosveshchenie, 1983-yil.
3. Qodirov R. Boshlang'ich mакtabda ko'p ovozli kuylash. – Toshkent, "G'. G'ulom." Nomidagi adabiyot va san'at nashiryoti, 1997-yil.
4. Rajabova D. Fortepiano mashg'ulotlari. – Toshkent, O'qituvchi, 1994-yil.
5. Qoraboyev U. O'zbek xalq o'yinlari. – Toshkent, "San'at" – 2001-yil.
6. Abralova M, Soliyeva D. Musiqa. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. Toshkent, G'. G'ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi, 2008 – yil.

Musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamyati
